

X.ve XI. Hafta

Türkçülük Akımı

Türkçülük, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında, devletin dağılmasını engellemek için ortaya çıkan akımlardan biridir. Özellikle 2. meşrutiyetin ilanından sonra oluşmaya başlamış Balkan Savaşlarından sonra da güçlenmiştir.

Temsilcileri arasında Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, İsmail Gaspıralı, Mehmet Emin, Necip Asım, Süleyman Paşa, Ziya Paşa gibi isimler yer almaktadır.

Yayın organı Türk Yurdu dergisidir. Derginin yazı kadrosunda Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Ahmet Agayev, Fuat Köprülü, Hüseyinzade Ali Bey gibi isimler yer almaktadır. Dergide yazarların amacı ise Türklere Osmanlılık dışında bir kimlik verme çabasıdır. Ulusal bir kimlik oluşturarak Türkleri harekete geçirmeyi amaçlamışlardır.

Fransız İhtilaliyle dünyaya yayılan milliyetçilik fikirleri çok uluslu yapıya sahip Osmanlı Devleti'ni de etkiledi. Osmanlı da milliyetçilik hareketleri 19. yüzyılda hız kazandı.

Türkçülüğün ilk izleri edebiyat alanında görülür. İlk Türkçüler Tanzimat edebiyatçılarıdır. Türkçülük akımının geç gelişmesinin sebepleri vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

İmparatorluğun kurucu unsuru olan Türklerin devletin siyasi birliğinin bozulmasını istememesi ve onu sürdürmeyi ve kurtarmayı düşünen tek toplum olması, ümmet yapısının etkisi, ulus toplumu olarak örgütlenmelerini sağlayacak bir temel olmaması.

II. Abdülhamit döneminde Edebi Türkçülük hız kazandı. Macar Türkologların çalışmaları, Orhun Yazıtlarının okunması Osmanlı aydın kesiminde derin etkiler bıraktı. Bu dönemdeki Rus Müslümanlarının özellikle İsmail Gaspıralı'nın çalışmaları Türkçülüğün gelişmesinde etkilidir. Aynı zamanda Süleyman Hüsnü Paşa'nın 1876'da yayınladığı değişik Türk kavimlerinin tarihini ayrıntılı biçimde ele alan ve tarih yazımında geleneksel Osmanlı tarihçiliğinin dışına çıkan Tarih-i Alem adlı eseri de Türkçülük düşüncesinin gelişmesinde önemli aşamadır.

Süleyman Paşa askeri okullar nazırı olduğu sırada kaleme aldığı ders kitaplarıyla Türkçülük düşüncesini eğitim-öğretime de soktu. Özellikle derslerde okutulmak üzere yazdığı Esmâ-yı Türkiye adlı eserini Osmanlıcanın tesiri altında Türkçe kelimelerin unutulmaması amacıyla kaleme almıştır.

Aynı zamanda Hunların Çin tarihindeki Hiyong-nu'lar olduğunu ve bunların Türklerin ilk ataları olduğunu ve Oğuz Han'ın Hiyong-nu devletinin kurucusu Mete Han olması gerektiğini ilk söyleyen de Süleyman Paşa'dır.

Türkçülük hareketinde öncü roller oynamış Ahmet Mithat Efendi, Necip Asım, Mehmet Emin, Yusuf Akçura, Ahmet Ferit beylerin önderliğinde kurulan Türk Derneği Türkçülüğün aydın hayata damga vurarak bir ideoloji olacağının ilk işaretiydi.

1914'te daha geniş kadroyla kurulan Türk Ocağı'nın da etkisiyle Türkçülük düşüncesi iktidardaki İttihat ve Terakki Cemiyetinin de etkisiyle güçlendi. Türkçülüğün İttihat ve Terakkiye girmesinde Ziya Gökalp ve Hüseyinzade Ali Bey'in rolü büyüktür.

Ziya Gökalp'in Türkçülüğü Rusya Türkçülüğünden çıkarıp yine Osmanlılık altında diğer akımlarla kaynaştırarak İttihat ve Terakkinin Batıcı, İslamcı, Milliyetçi karması ideolojisi haline getirmesinden sonradır ki Türkçülük itibarlı bir anlam kazandı ve hükümetçe değilse bile partice desteklenmeye başlandı.

1913'e gelindiğinde Türkçülük, sosyolojik, ekonomik ve kültürel tezleri olan yaygın basın desteğine sahip iktidar partisi tarafından içselleştirilen bir ideoloji halini aldı.

Türkçülük düşüncesi siyasi bir şekil almaya başlayınca dış Türklerle birleşme ideali olarak, İslam Birliği anlamına gelen İttihad-ı İslam karşısında ortaya çıktı.

İlk olarak içinde bir ırkın yaşadığı sınırları belirsiz bir yurdun adı olarak ortaya çıkan «Turan» terimi, daha sonra ise Türk kabileleri birliğinin nihai hedefi olan siyasi bir anlam kazanmaya başladı.

Ziya Gökalp, Türkçülük akımının fikir babalarından biridir. Gökalp, Türkçülüğün sosyolojik bir çerçeveye oturtulmasında büyük rol oynamıştır. Yazılarını, Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, Yeni Mecmua, İctimaiyat, İslam Mecmuası gibi dergilerde yayınlamıştır. Gökalp'e göre kurtuluşun yolu Türkleşmektir. Batıdaki milliyetçilik hareketlerinin hızla yayılmasına karşı direnmenin boş olduğunu düşünen Gökalp, Osmanlı Devleti'nin kurtuluş yolu olarak Türkçülük düşüncesini görmektedir. Ona göre Batı devletleri milliyetçi bir yapıya büründükleri için bu kadar gelişebilmiştir. Çağdaşlaşmayı amaçlayan Osmanlı Devleti de milliyetçi bir yapıya bürünmelidir.

Yusuf Akçura, Türkçülüğün savunucularındandır. Türk Derneği ve Türk Ocağının kurucuları arasındadır. Yazılarını Türk Yurdu, Yeni Mecmua, Genç Kalemler gibi yayın organlarında yazmıştır. Akçura'nın Türkçülüğü 3 ortamda gelişmiştir:

Duygusal ve fikirsel yönlerini aldığı Rusya.

Bir diğer ortamı da İstanbul'dur. Bilinçli Türkçülüğü harp okulu sıralarında başlamıştır.

Akçura'nın Türkçülük konusunda gelişip olgunlaştığı, doğrultusunu bulduğu ortam Paris'tir.

Akçura, Türkçülüğün gerçekleşmesi için siyasal birliğin yanında kültürel birliğin sağlanması gerektiğini de savunur ve çalışmalarını da bu yönde yapmıştır.

Kaynaklar:

Yusuf Akçura, Üç Tarz-ı Siyaset, TTK, Ankara, 1987.

Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, MEB, İstanbul, 1972.

Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, İş Bankası yay. İstanbul, 2012.

M.Orhan Gökay, Gökalp, Ziya, DİA, c.14, İstanbul, 2012, s. 123-128.

Nuri Yüce, Akçura, Yusuf, DİA, c.2, İstanbul, 1989, s.228-229.